

Qui ha fet ornitologia
a l'arxipèlag?

Acostant-se a la fi del s. XIX: Rul·lan, Lilford i von Homeyer

Jesús R. Jurado (*)

No hi cap dubte que a la segona meitat del segle XIX, pel que fa al coneixement de l'Ornitologia i la Natura en general, les personalitats i les ensenyances impartides des de l'Institut Balear, de Palma, tengueren al nostre país una importància cabdal, independentment de la divulgació que entre la gent, arribaren a tenir. Primer va ser el que podríem titular com a precursor d'aquesta corrent, en Josep Monlau i Sala (Barcelona, 1832 - Palma, 1908), catedràtic d'Història Natural i Agricultura al centre esmentat, el que a més dels temes impartits a les seves classes, va fer arribar als lectors anònims articles divulgatius des d'alguns mitjans de comunicació -*Almanac de El Isleño*, *Butlletí de la Cámara Agrícola Balear*, etc., publicant també un petit tractat titulat *Compendio de Historia Natural* dirigit als mestres de primària.

Darrera d'en Monlau destacaren com a catedràtics de l'àrea de naturals en Lluís Pou i Bonet del que parlarem en Es Busqueret passat, i en Pere Estelrich i Fuster (Sta. Margalida, 1845 - Palma, 1912), que a més de tractar els temes adients de la seva activitat docent i escriure algunes obres d'agricultura a les que hi era ben present el coneixement

ornitològic, col·laborà amb articles divulgatius des de nombroses publicacions com el *Porvenir de Mallorca*, *El Agricultor Balear*, el *Anuario Agrícola Mallorquin*, en els que mai va faltar la defensa de la conservació dels aucells.

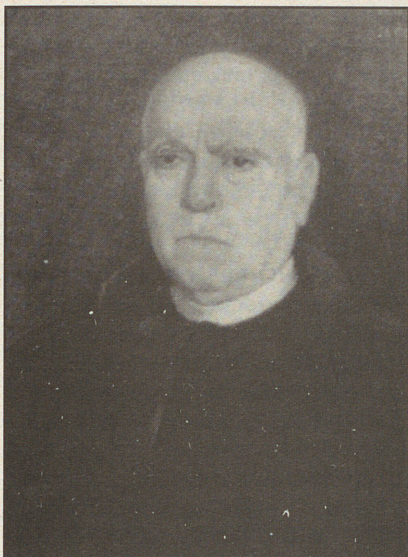
Dins d'aquest ambient docent i divulgador, els pocs naturalistes estrangers que visitaven les nostres illes poc o cap contacte tenien amb els esquifits nuclis locals interessats per la nostra natura. Les observacions i treballs realitzats marxaven amb els viatgers i als països d'origen, en el millor dels casos, eren publicats en revistes especialitzades. Això si, una vegada els articles publicats, algunes d'aquestes revistes arribaven, qui sap per quins camins, fins a les àvides mans dels naturalistes illencs.

Dins d'aquest panorama promogut i fomentat des de l'Institut Balear i algunes associacions i mitjans de comunicació, apareix la figura d'en Josep Rul·lan i Mir, nascut a Sóller en 1829, un dels nostres personatges d'avui.

Josep Rul·lan i Mir

Aquest solleric cult i

(*) jrjurado@telefonica.net

D. Josep Rul-lan i Mir

inquiet, fou a més un incansable divulgador de temes agrícoles sense oblidar mai la necessitat del coneixement de la natura. La seva biografia està esquitada d'activitats i publicacions ben sovint destinades a desterrar creences errònies que al voltant de la Natura -i de molts d'altres coneixements-, tan arrelades i comuns eren en aquesta època. Fou historiador i capellà, cursant també Magisteri i dirigint l'escola d'Establiments. Formà part dels grups de fundadors del Banc de Sóller, de l'empresa EL Gas S.A. i el Sindicat Agrícola Sollieric.

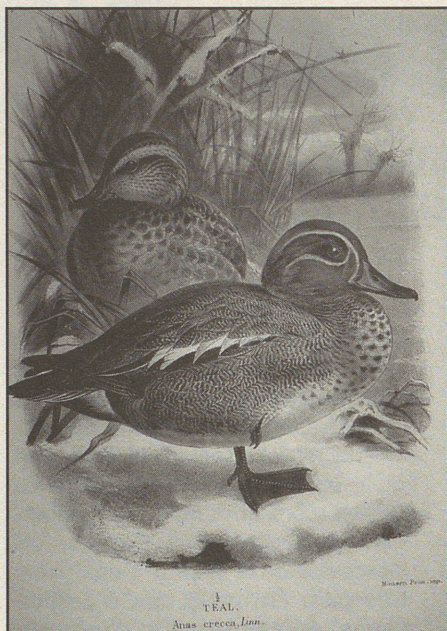
Fou un escriptor prolífic que ens deixà una densa obra en la que destaquem alguns títols: una història de Sóller (1875-76), que va ser la primera història local publicada a Mallorca, una descripció de les inundacions de Fornalutx i Sóller de 1885, una *Literatura Popular Mallorquina*

(1900), recollint la producció d'alguns glosadors sollierics, etc.; dins la temàtica agrícola escrigué sobre l'agricultura de la seva ciutat natal (1871), sobre el cultiu del garroves a Mallorca (1882), a més d'altres obres sobre cultius d'arbres en general, dels tarongers, de les oliveres, etc. Les seves col·laboracions no foren menys nombroses i s'estengueren a bona part de les publicacions periòdiques de la illa.

Rul-lan i Mir, fill il·lustre de Sóller, publicà també un treball en sis parts, titulat *Los pájaros i el agricultor* (1894), tot i seguint la línia d'en Pou i Bonet, en ell recull les seves queixes sobre la desídia i la ignorància de propietaris i pagesos, els excessos de la caça o l'espoliació de nius. Ens parla també de plaques i de les mancances d'una educació adient als al·lots en les escoles. La cinquena i la sisena part d'aquest treball està dedicada a la classificació i descripció dels aucells, recollint així mateix molts de noms comuns de les nostres aus -li diu Mèrlera roquera a *Monticola saxatilis*, Satjeta a *Troglodytes troglodytes*, Falcíot a *Apus melba* i ja li diu Barba roja a *Saxicola rubetra*-. Aquest polifacètic sollieric encara recollí bona part dels seus articles a l'obra *Ensayos de agricultura i prehistoria* (1900). Va morir a Sóller l'any 1912.

Thomas Littleton Powys, Lord Lilford

El quart baró de Lilford, Thomas Littleton Powys, va néixer a Londres el 18 de març de 1833. Des de ben prest manifestà el seu interès per la

Setla rossa, *Anas crecca*, dibuixada per Lilford

zoologia i ben especialment pels aucells. Lord Lilford fou també un gran viatger especialment interessat per la Mediterrània i pel sud d'Espanya. Entre 1856 i 1858 va viatjar pels països mediterranis i a partir de 1864 i al manco fins a 1882, feu nombrosos viatges al sud de la península ibèrica i a la Mediterrània.

Pel que fa a l'ornitofauna del nostre arxipèlag, Lilford visità Menorca i Mallorca l'any 1865 i les seves observacions estan contingudes en el seu primer treball publicat i que veu la llum aquell mateix any: *Notes on the Ornithology of Spain* (Ibis, 1865). Podem recordar també, que la sargantana present a les illes i illots de Menorca i Mallorca, és per a la Ciència *Podarcis lilfordi*, en homenatge a aquest naturalista. Pel que fa

a l'ornitologia espanyola, Lord Lilford publicà a més, diversos treballs sobre una subespècie de la Curlera, *Numenius arquata*, (1873), sobre els Flamencs, *Phoenicopterus roseus*, (1880), tractant també les aus d'Andalusia (1884), i la Grua, *Grus grus*, (1892).

Fou membre electe de la Zoological Society i de la Linnean Society, i un dels fundadors de la British Ornithologists Union la qual també presidí així com la societat d'història natural de la seva regió, Northamptonshire. Entre els seus nombrosos treballs, destaca *Coloured Figures of the Birds of the British Islands* (1885-97), set volums amb més de quatre-centes magnífiques làmines d'aucells (una d'elles, la Setla rossa, *Anas crecca*, la podem veure aquí reproduïda), fetes per ell mateix. Lord Lilford no va poder veure acabada aquesta gran obra seva ja que morí a les seves possessions, a Lilford Hall, en juny de 1896.

Alexander von Homeyer

En el si d'una família aristocràtica n'Alexander von Homeyer nasqué el 19 de gener de 1834. Educat per preceptors, ja senti durant la seva infantesa la vocació per les ciències naturals i tot seguint-la, començà en el seu moment els estudis universitaris que dugué a terme fins al 1852 quan ingressà com a cadet a l'Armada prussiana. Es retirà en 1878 amb el grau de major. Tengué amb la natura un contacte estret i continuat i dedicant-se sobre

tot a les papallones i als aucells, recol·lectant a més, ous i esquelets. Durant la primavera de 1861, Homeyer visità les illes de Menorca i Mallorca a les que feu una llarga estada plasmada en articles amb les seves observacions que foren publicats a la revista especialitzada *Journal für Ornithologie*, números 10 (1862), i 11 (1863), seguits de *Balearen und Algier, Nachträge*, al nº 12 de la mateixa revista. A la tardor de 1864, a la ja esmentada publicació, apareix l'article de n'Homeyer *Crucirostra crucirostra var. balearica* al que es proposa la creació de la nova espècie *Loxia balearica*, el nostre Trencapinyons.

Homeyer, entre totes les observacions fetes a les nostres illes, també consignà no poques cites poc comuns de les que volem donar una mostra: cita referències de cria del flamenc a Mallorca; admet la cria i

observa un exemplar juvenil de Bec vermell, *Netta rufina*; admet la nidificació de Cama roja, *Tringa totanus*; cita la Guatlareta de mar, *Glareola pratincola*; cita la Miula, *Athene noctua* i el Mussol emigrant *Asio flammeus*; cita un mascle cantant de Busqueret emmascarat, *Sylvia hortensis*; cita tres joves d'Àguila marina, *Haliaeetus albiçilla* a Sa Dragonera; observa alguns exemplars de Gall faver, *Porphyrio porphyrio*; i tancant aquesta selecció de "rare-ses" no apta per a escèptics, Homeyer cita la nidificació de la Fotja banyuda, *Fulica cristata*, al prat de Sant Jordi. Penseu només, amb totes les conseqüències que això comporta, que estem a 1861 i que aquestes observacions tenen 145 anys.

Els seus continus viatges li permeteren realitzar in comptables citacions que quedaren reflectides en nombrosos treballs que aportaren molts de coneixements a la jove ciència ornitològica: Homeyer fou, per exemple, el primer ornitòleg en descriure la Coablanca de Xipre, *Oenanthe cypriaca*, i el Papamosques de mig collar, *Ficedula semitorquata*.

Als 69 anys anys, Alexander von Homeyer mor en 1903 a la ciutat de Greifswald, deixant-nos una col·lecció de més de 900 ous d'aucells i unes 35.000 papallones, i el que cau més a prop del nostre col·lectiu auceller: més de 150 treballs i articles d'ornitologia.

Homeyer cità el gallfaver a Mallorca. Foto: J. Bazán